

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ผ้าข้อมครามถูกฟื้นฟูจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมเมื่อหลายพันปี จังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพร้อมด้วยต้นทุนทางสังคมที่กระจายอยู่ทุกครัวเรือน ทั้งวัตถุดิบ องค์ความรู้ และวัฒนธรรม ทำให้ ผ้าข้อมครามได้รับการฟื้นฟูที่จังหวัดสกลนครก่อนในราวปีพ.ศ. 2535 และได้รับการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ในอีก 5-6 ปีต่อมา โดยตลาดผ้าข้อมครามเป็นตลาดเล็ก ๆ ในกลุ่มนักท่องเที่ยววัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของเมืองใหญ่ คือกรุงเทพมหานครและเชียงใหม่ เมื่อปีพ.ศ. 2543 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมร่วมกับองค์การยูเนสโกจัดสัมมนาระดับนานาชาติขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง “ฟื้นฟูผ้าข้อมคราม” (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม : 2543) การสัมมนาในครั้งนั้นมีช่างข้อมและนักวิชาการที่มีผลงานด้านการข้อมคราม เข้าร่วมสัมมนาหลายประเทศเช่น ไทย ญี่ปุ่น เกาหลี อินเดีย อินโดนีเซีย และอิหร่าน เป็นต้น ในปีพ.ศ. 2544 มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร โดยการสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติจัดสัมมนาระดับชาติเรื่อง “การผลิตผ้าข้อมครามในประเทศไทย” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ วิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดความรู้ของภูมิปัญญาชาวไทยอู่ด้านสิ่งทอ” (อนุรัตน์ สายทองและคณะ : 2545) มีผู้ร่วมสัมมนาจากทุกภูมิภาค ทุกระดับการศึกษา ทุกระดับฐานะทางสังคม โดยเฉพาะช่างข้อมครามในจังหวัดสกลนครและนครพนม เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ด้านการข้อมครามระหว่างชุมชนและภูมิภาค ระหว่างบุคคลในสังคมชนบทและสังคมเมือง สืบเนื่องจากการสัมมนาทั้งสองครั้ง ส่งผลให้ผ้าข้อมครามได้รับความสนใจมาก สื่อทุกแขนงนำเอาองค์ความรู้ด้านการข้อมครามไปเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีตลาดผ้าข้อมครามเกิดขึ้นในท้องถิ่น และมีขยายตัวเพิ่มขึ้นในเมืองใหญ่ ช่างข้อมครามที่เคยละทิ้งงานนี้เมื่อ 30-40 ปีก่อน หันกลับมาทบทวนและฝึกฝนให้กับคนรุ่นหลังได้ผลิตผ้าข้อมครามส่งตลาดที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะตลาดในเมืองใหญ่ และตลาดต่างประเทศที่มีกำลังซื้อสูง แต่ด้วยวัฒนธรรมชนบทแหล่งที่ผลิตผ้ากับวัฒนธรรมเมืองตลาดใหญ่ของผ้ามีความแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหา คือ ผู้ผลิตผลิตผ้าข้อมครามได้ไม่ตรงตามความต้องการของตลาด ปัญหานี้ได้รับความสนใจทั้งจากนักวิจัย นักวิชาการ หน่วยงานส่งเสริมทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จึงทำให้เกิดความร่วมมือขึ้นเพื่อศึกษาประเด็นปัญหาและร่วมแก้ปัญหายังต่อเนื่อง จนทำให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคมีความเข้าใจกันมากขึ้น ช่องว่างที่มีอยู่ลดน้อยลง แต่อย่างไรก็ตาม ตลาดผ้าข้อมครามที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นส่งผลให้ผู้ผลิตผ้า

ย่อมครามเพิ่มจำนวนมากขึ้นเกิดผู้ผลิตรายใหม่ต่อเนื่อง ดังนั้นผ้าย่อมครามที่ผลิตออกสู่ตลาดจึงมีคุณภาพหลายระดับ ตลาดผ้าย่อมครามจึงมีหลายระดับเช่นกัน ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคนั้นจึงต้องการ มาตรฐานผ้าย่อมคราม เพื่อสร้างความเชื่อมั่น สร้างความเชื่อถือในสินค้าและบริการ

ทีมวิจัยซึ่งมีประสบการณ์ เกี่ยวกับผ้าย่อมครามตั้งแต่เริ่มฟื้นฟู ด้วยงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ร่วมพัฒนา ถ่ายทอด และเผยแพร่องค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง มีความสนใจจะจัดสร้างมาตรฐานผ้าย่อมคราม จังหวัดสกลนคร ร่วมกับผู้ผลิต ผู้บริโภคน และผู้ส่งเสริมสนับสนุนการผลิตผ้าย่อมคราม เพื่อกำหนดมาตรฐาน สร้างระบบตรวจสอบ หน่วยตรวจสอบ และรับรองผ้าย่อมคราม จังหวัดสกลนคร

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อกำหนดมาตรฐานสินค้าผ้าย่อมคราม จังหวัดสกลนคร
- 2) เพื่อสร้างระบบตรวจสอบมาตรฐานผ้าย่อมคราม และผลิตภัณฑ์ผ้าย่อมคราม จังหวัดสกลนคร

1.3 ขอบเขตของงานวิจัย

1.3.1 ด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเพื่อหาแนวทางกำหนดมาตรฐานสินค้าผ้าย่อมคราม และสร้างระบบตรวจสอบมาตรฐานสินค้าผ้าย่อมคราม และผลิตภัณฑ์ผ้าย่อมคราม จังหวัดสกลนคร

1.3.2 ด้านประชากร การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการกำหนดมาตรฐานสินค้าเฉพาะผ้าย่อมครามที่ผลิตในจังหวัดสกลนคร

1.3.3 ระยะเวลา 12 เดือน

1.3.4 ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยในงานวิจัยนี้ใช้วิธีจัดกลุ่มสนทนาประเด็นเฉพาะ (Focus group) 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 สนทนาประเด็น แนวทางการกำหนดมาตรฐานผ้าย่อมคราม คัดเลือกผู้ร่วมสนทนา โดยใช้ความเกี่ยวข้องกับผ้าย่อมคราม เป็นเกณฑ์ ดังนี้

- 1) กลุ่มตัวแทนผู้ผลิต จำนวน 10 กลุ่ม เลือกกลุ่มที่ผลิตผ้าย่อมครามสกลนคร คุณภาพระดับ 3-4 ดาว ตามเกณฑ์คัดสรรสินค้า หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ได้แก่
 - 1.1) กลุ่มทอผ้าย่อมครามธรรมชาติ ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
 - 1.2) กลุ่มทอผ้าย่อมคราม บ้านตอเรือ ตำบลนาหัวบ่อ อำเภอพรรณานิคม
 - 1.3) กลุ่มหม้อครามน้ำหนึ่ง บ้านคอนกอย ตำบลสว่าง อำเภอพรรณานิคม
 - 1.4) กลุ่มทอผ้าย่อมคราม บ้านคำข่า ตำบลไร่ อำเภอพรรณานิคม

- 1.5) กลุ่มแม่บ้านเกษตรนครถ้ำเต่า ตำบลสามัคคีพัฒนา อำเภออากาศอำนวย
 - 1.6) กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติวาใหญ่ ตำบลวาใหญ่ อำเภออากาศอำนวย
 - 1.7) กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ บ้านพินนา ตำบลพินนา อำเภอสว่างแดนดิน
 - 1.8) กลุ่มทอผ้าย้อมคราม บ้านหนองหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอสว่างแดนดิน
 - 1.9) กลุ่มทอผ้าย้อมคราม บ้านโคกภูใหม่ ตำบลโคกภู อำเภอภูพาน
 - 1.10) กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ บ้านเชิงคอย ตำบลนาม่อง อำเภอกุศุดาบ
- 2) กลุ่มตัวแทนผู้บริโภค เลือกจากลูกค้าผ้าย้อมคราม จังหวัดสกลนคร ในช่วงเวลาไม่น้อยกว่า 5 ปี

- 3) กลุ่มตัวแทนฝ่ายส่งเสริมการผลิตการค้า ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ดังนี้
 - 3.1) สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด
 - 3.2) สำนักงานพาณิชย์จังหวัด
 - 3.3) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
 - 3.4) หอการค้าจังหวัด
 - 3.5) มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ครั้งที่ 2 สนทนาประเด็น แนวทางการปฏิบัติและควบคุมมาตรฐานผ้าย้อมครามสกลนคร คัดเลือกผู้ร่วมสนทนา 3 กลุ่ม โดยใช้ความเกี่ยวข้องกับผ้าย้อมคราม เป็นเกณฑ์ เช่นเดียวกับการสนทนาครั้งแรก

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามที่มีมาตรฐาน รับรองด้วยเครื่องหมายการค้า
- 2) เพิ่มความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคผ้าย้อมคราม จังหวัดสกลนคร

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 มาตรฐานสินค้า หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นจากการเห็นพ้องต้องกัน และได้รับความเห็นชอบจากองค์กรอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป มาตรฐานสินค้าที่ได้รับการยอมรับของประเทศไทย คือ มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม หรือ มอก. ภายใต้เครื่องหมาย ของสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) ผู้รับรองมาตรฐาน กระทรวงอุตสาหกรรมจะรับรองโดยบุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

1.5.2 ระบบตรวจสอบมาตรฐานสินค้า หมายถึงการแสดงออกซึ่งการรับรองคุณภาพสินค้า กระทำได้ในหลายรูปแบบ คือ การใช้เครื่องหมายรับรองคุณภาพ การใช้รหัสการออกไปรับรองคุณภาพ การใช้ข้อมูลบนฉลาก และการรับรองด้วยวาจา

1.5.3 เครื่องหมายสินค้า หมายถึง เครื่องหมายที่ใช้หรือจะใช้เป็นที่หมายหรือเกี่ยวข้องกับสินค้า เพื่อแสดงว่าสินค้าที่ใช้เครื่องหมายของเจ้าของเครื่องหมายการค้านั้นแตกต่างกับสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้าของบุคคลอื่น

1.5.4 ฝ้าย้อมคราม หมายถึง ฝ้ายสีน้ำเงินที่ทำจากเส้นใยฝ้ายย้อมด้วยสีครามธรรมชาติ